

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

UDGIVNE AF

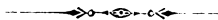
DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

3. RÆKKE. II. BIND.

REDIGERET AF

CHR. VILLADS CHRISTENSEN,

SELSKABETS SEKRETÆR.

KØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS TILLGES BOGHANDEL.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1899—1900.

Vadgaard i Himmerland

som Præstebolig og Bondehjem.

Historiske Notitser

Af

A. C. Nielsen, Lærer i Sønder Kongerslev.

Gaarden Vadgaard ligger godt 6 Mil nord for Viborg, i Gislum Herred, Strandby Sogn. Dens Tilliggende af Mark, Eng, Kær og Hede danner et samlet Areal af ca. 330 Tønder Lands Størrelse. Hartkornet er 6 Tdr. 1 Fdkr. $2\frac{3}{4}$ Album.

Strandby Sogn grænser mod Vest til Limfjorden og mod Nord til en Aa, der kommer øster fra og løber i Fjorden ude ved Krostedet Trende, en lille halv Mil sønden for Hovedgaarden Bjørnsholm — det gamle Vidskild Kloster.

Aaen har Navn efter sit Udløbssted og kaldes altsaa Trende Aa. Langs med den findes paa begge Sider Sletenge og mere tuede og ujævne Græskær, men væsentlig Enge. Norden for Aaen hører disse til Bjørnsholm og Hyllebjærg Sogne, og sønden for følgelig til Strandby Sogn. Af Engene sønden for Aaen ligger en stor Del til Hovedgaarden Gunderupgaard, der ligesom gemmer sig i en Krog inde ved Landingen. Næst østen for kommer Vad-

gaards Enge, der grænser ind til Gaardens Markjorder, snart nærmere snart fjernere Aaen og alle Vegne saaledes, at Eng og Agerjord gaar ganske jævnt over i hinanden.

En enkelt Vig af Englavningen strækker sig her forholdsvis langt mod Syd — ind mod et stort Hedestrøg, som delvis udfylder det indre af Strandby Sogns nordlige Halvdel. Ved Inderenden af denne Engvig ligger den gamle Gaard med fire lange, tæt sammenbyggede Længer, vid og bred i hele sin Grundform, men næsten skjult mellem Træer, saa Stedet, set i nogen Frastand, nærmest tager sig ud som en lille enlig Skovgruppe, der, navnlig naar den ses fra Engstrøget, er ret iøjnefaldende og forskønnende i Landskabet — som den ligger der med den store, graasorte og smaabakkede Hede i Baggrunden.

Vesten om Gaarden udsender Englavningen en smal Kile, der mødes med Spidsen af en lignende Kile fra et Lavstrøg inde paa Heden, nemlig den saakaldte, nu udtørrede og opdyrkede Vadmose med »Kongens Sø«. Spidserne af de to Lavlandskiler adskilles kun af den indgrøftede Kørevej, som gaar tæt sønden om Vadgaard i Retningen Vest-Øst.

Her, hvor Vejen gaar over den smalle Lavning, fandtes endnu i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede det gamle Vadested, der i sin Tid utvivlsomt har fostret Navnet Vadgaard. I Stedet for det nuværende, svagt sivende Vandtræk gennem Stenkisten i Kørevejen drog sig nemlig da paa samme Sted en favnebred men mudret og stenfyldt Rende over Vejen. Dens Kilder var tre fire store Damme inde paa Heden samt Vadmosen og Kongens Sø, og dens Endemaal Trende Aa der langt ude i Nord. Dette tarvelige Vandløb var imidlertid Resten af en fuldt saa anseelig Forbindelsesvej mellem Hedens og Aadalens Vandsamlinger, en Forbindelsesvej som i tid-

ligere Tider sikkert nok har kunnet foraarsage Tilstedeværelsen af et virkeligt Vadested for vejfarende Folk øster eller vester fra. Den benævnes i en Præsteindberetning fra 1690 »en liden Bæk, kaldet Kapels Bæk, som skiller Vadgaards og Gunderupgaards Enge ad.«

Under Vadmosens tynde Madjordskjold findes gult Hedesand i et Lag af 2—3 Fods Tykkelse, men nederunder dette ligger dyb, sort Muld — et aldeles tydeligt Bevis paa, at en herværende virkelig Mose eller et gammelt grøderigt Kær en Gang i sin Tid er blevet overføget med Sand. Denne Overfygning er dog — efter alt at dømme — ikke sket i de senere Aarhundreder. 1690 nævnes nemlig Vadmosen blandt de af Vadgaards Ejendomme, som ikke var øde af Sandflugt, og da der ikke foreligger nogensomhelst Efterretning om, at nogen større eller videre ødelæggende Fygning senere har fundet Sted, maa dette ubetinget forstaaes saaledes, at der paa nævnte Tid alt havde dannet sig ny Mose over Sandet: den samme Mose, der nu i den seneste Tid (1871—72) er bleven kultiveret. Kongens Sø, som er den Del af Hedelavningen, der ligger nærmest det gamle Vadstedes Plads, holdt sig som Vandsted noget længere end Vadmosen, idet den nemlig først blev fuldstændig udtørret og kom under Plov, da Skelgrøften mellem Vadgaards og Gunderupgaards Ejendomme oprensedes og uddybedes omtrent 1880.

Lavt og afsondret ligger den gamle Vadgaard. Fra Haven med Træernes tætte Klynge strækker Engene sig ud i Nord. Til Nordøst og Øst breder sig Gaardens ældre, gode Markjord, kun svagt bakket og heller ikke højtliggende; længere Øst kommer Tandrup Marker med vidt spredte Huse og Smaagaarde. Sønden for Vadgaard er der ogsaa meget Agerland, til Dels nydannet ved Pløjning af Lyngflader og af temmelig tarvelig Beskaffenhed.

Her knejser Præstehøj, hvor efter Sagnet to svenske Officerer havde en stadig Udkigspost »en Gang, det var Krigstid«, og hvorfra der er en vid Udsigt over Aadalen mod Nord og Landskabet hinsides denne. I Syd og Sydvest breder sig den store, mørke Hede med den flade, nu agerdelte Vadmose, de tørre, graagrønne Dambunde, endnu kaldet Sanddammene, og den aabne, hvidgule, klitagtige »Sande« længere ude, hvorfra Egnens Ødelæggelse antages at være kommen¹⁾. Hinsides Heden, omtrent en halv Mil borte i Syd-Sydvest, staar Sognets Kirke »Strandby« med stort, hvidt Taarn, lidt nærmere og vestligere ses Myrhøj Mark og By højne sig op bag Lyngstrøgets tomme Øde. Gunderupgaards store Hede, nu saa godt som fuldstændig tilplantet med Hvidgran og Bjærgfy, naar ellers tæt ind til Vadgaard fra Sydvest og Vest, nemlig saa nær den kan komme for Lavstrøget med Stenkisten gennem Vejen, Stedet for det fordums Vandløb og det fordums Vadested. Lige vesten for dette Punkt, som for selve Gaarden, er Heden noget højere og mere bakket end længere inde i Sagnet, saa Udsigten ad Gunderupgaard til er aldeles spærret.

En gammel Overlevering, som ogsaa har fundet Vej til vor topografiske Literatur,²⁾ melder om et Kapel, der i ældre Tider skal have ligget paa Gunderupgaards Mark. Som anført foran kaldes 1690 Vandløbet vesten om Vadgaard Kapels Bæk, saa Traditionen er sikkert ikke uhjemlet. Kapellets Beliggenhed angives med Enstemmighed

¹⁾ Se »Skildr. og Sagn fra Vesthimmerland« i »Saml. til jydsk Hist. og Topografi« 2. Række 3. Bd. S. 346 ff.

²⁾ Both: Danmark II. S. 183.

af de stedlige Sagn: det laa paa en Banke tæt nordvest for Vadgaard, paa Gunderupgaards Grund, men lige netop hinsides Skellet, Kapelsbækken. Samme Banke kaldtes i min Ungdomstid for Kirkegaarden — rimeligvis kaldes den saadan endnu den Dag i Dag — og gamle troværdige Mænd fra Nabolaget fortalte mig for fuldt og fast, at der i sin Tid ved Gravning i Jorden paa dette Sted var blevet fundet mange Menneskeben og »Træstumper som af Ligkister«. Dette Kapel er iøvrigt ret ubegribeligt. Stedet, det skal have ligget paa, er alt for urimelig langt borte fra Hovedgaarden til, at det kan have været opført til Brug for dennes Ejere, og i de forskellige ældre og yngre Præsteindberetninger fra Strandby Sogn gives aldrig den svageste Antydning af dets Tilværelse, saa denne ligger utvivlsomt meget langt tilbage i Tiden. Jeg drister mig til at antage, at »Kapellet« er Sognets første lille Kirke, bygget i dettes frugtbareste og bedst befolkede Strøg her langs Aadalen, medens Egnen ude ved Fjorden og nede mod Syd endnu til Dels laa øde. Denne Kirke er saa blevet staaende en Tid efter Opførelsen af den senere store og anseelige Sognekirke, som neppe hører iblandt vore ældste Landsbykirker. Benævnelsen Kapel har da let kunnet fremkomme, om den ikke ligefrem har været brugt fra Begyndelsen af; Gudstjenesten her besørgedes nemlig i den ældste kristne Tid ved saakaldte Vikarier eller Kapellaner anden Steds fra.

Omtrent 1214 blev Strandby Sogn tilligemed Malle Sogn i Slet Herred i kirkelig Henseende lagt under Vidskild Kloster, der som bekendt var oprettet eller i alt Fald stiftet og grundlagt 1158, altsaa knap 3 Snese Aar i Forvejen. Fra dette Kloster besørgedes derefter Gudstjenesten afholdt i Sogdenes Gudshuse, idet disse med Viborgbispens Samtykke blev forsynede med Vikarier eller Kapellaner, udtagne blandt Klosterbrødrene og beskikkede

af Abbediet. En Tid — naar og hvor længe vides ikke -- boede Kapellanen for Strandby Sogn i Myrhøj By, som forhen skal have ligget lidt nordligere end nu, dog alligevel, som i vore Dage, nær Alfarvejen til Stiftsbyen Viborg.

Sagtens omtrent paa samme Sted, hvor nu Strandbygaard ligger, et lille Stykke Vej sønden for Kirken, laa i det 15. Aarh. en Sædegaard ved Navn Strandbygaard, som i mange Aar ejedes af Mikkell Lavridsen, Væbner¹⁾. Han har ejet en hel Del Jordegods. 1467 har Mikkell Lavridsen og Hustru Fru Karen Thomasdatter skødet paa Viborg Landsting Hvanstrup med mere Gods til renlivet Mand, Broder Anders Bork, Prior i Helligaandshus i Aalborg,²⁾ og 1486 giver Mikkell Lavridsen Biskop Niels Glob Skødebrev paa en Gaard i Gjøttrup i Farsø Sogn³⁾. Strandby Sogns nuværende Hovedgaard var den Gang ikke til som saadan. Gunderupgaard var Navnet paa en Samling Bønderboliger, som efter al Sandsynlighed laa i Nærheden af, hvor nu Gunderupgaard er bygget, altsaa nordlig i Sognet.

Den allerstørste Del af Strandby Sogns Bondejord hørte i hin Tid rimeligvis til Vidskild Kloster. En ufri Gaard var saaledes ogsaa Vadgaard. Den maa antages at have været til før Reformationstiden, idet nemlig den Bonde, der lidt over Midten af det 16. Aarh. beboede Gaarden, udtrykkelig nævnes som den sidste. Maaske Vadgaard da som Endelsgaard, sideordnet med Torperne i Vest og Øst, endog havde bestaaet i meget lange Tider; dette, at Gaarden allerede saa tidligt i Tiden har sit sær-

¹⁾ Efter velvillig Meddelelse af Arkivar Thiset var han af Slægten Saltensee med en Mur i Skjoldet.

²⁾ Saml. til jydsk Historie og Topografi I S. 367. (Testrups Rinds Herreds Krønike).

³⁾ Ældste danske Arkivregistraturer, II, 254.

skilte Navn, tyder jo unægteligt derpaa. Omtalte Bonde, hvem vi for øvrigt senere faar at gøre med, siges at være Klosteret tilhørende, men hvad Tid Vadgaard er kommet under Vidskild, har jeg hidtil ikke set omtalt nogen Steds. 1546 bliver 3 andre Gaarde i Sognet Klosterets Ejendom, idet nemlig Abbed Anders i Vidskild i dette Aar, den 26. April, faar Brev paa, at de Gaarde i Grønnerup By, som Jens Madsen, Nis Madsen og Nis Kærmand bor paa, herefter skal tjene og ligge til fornævnte Kloster.¹⁾ Det gamle Munkehjem var da, som Følge af Reformationen, blevet Krongods, og det forøgede altsaa ogsaa i denne Egenskab sine Besiddelser i Omegnen.

Reformationen fandt som bekendt tidlig god Jordbund i Viborg, hvilket atter øvede sin Indflydelse rundt om i Stiftet. Aar 1529 er den Tid, da Kirkerensningen kan siges at have sejret i Viborg By; det var i dette Aar, at den katolske Gudstjeneste ophørte i Byens Sognekirker. Det er ligeledes ved 1529, at man andre Steder i Stiftet begynder at mærke til lutherske Præster. En af de Landsbypræster, som tidligst gik over til den ny Lære, var just her oppe fra Vesthimmerland. Han skal være født i Løgstør, hed Mads Jakobsen Skytte og blev Præst for Brorstrup, Haverslev og Ravnkilde, senere den første lutherske Provst for Aars Herred, hvilket vidner om den Anseelse, han nød.²⁾ Stærke Kræfter har sikkert paa de Tider rørt sig i Vidskild Kloster og dets Nabolag, Brydningen mellem det gamle og det ny har næppe været ringe her i denne afsides Landsdel, der husede en saa mægtig Repræsentant for nedarvet Tro og Tænkemaade som dette solidt grundfæstede, kongestiftede Aandsherresæde herude ved Fjordbugten, dette Guds Tjeneres store

¹⁾ Danske Kancelliregistranter 1535—50.

²⁾ Dr. A. Heise i Ny kirkehist. Saml. V., 705.

Hus, som i mere end en Henseende maa have øvet Magt over alle bange og barnlige Sjæle.

Efter Reformationen fik Sognene under Vidskild selvfølgelig deres egne lutherske Præster. De tre Sogne Strandby, Vidskild og Malle var endnu som tilforn forenede, med Klostersognet som Hovedsogn og selve Klosteret som det egentlige Midtpunkt. Gudstjenesten i Anneksjerne besørgetes fremdeles ved en eller to Kapellaner, boende ligesom Sognepræsten i Klosteret.

Niels Pedersen hed den første lutherske Præst for nævnte tre Sogne. Han levede 1544, var da en gammel Mand men vistnok endnu usvækket. Tillige med ham levede og den sidste katolske Præst og indgiven Broder i Vidskild, Hr. Jens Eriksen. Begge levede under Abbed Anders Andersen, som for sig og Klosterets tilbageværende Personale nød sine gamle Indtægter og Privilegier og endnu i mange Aar vedblev at forestaa Klosteret og beklæde sit vante Embede. —

Allehelgens Aften, den 31. Oktbr. 1533, fødtes — det vides ikke hvor — en lille Dreng, som ved Daaben fik Navnet Kristiern, og om hvis senere Liv og Virksomhed der gives en hel Del at berette, ikke mindst, naar, som her, hans mangeaarige Hjems Historie er Tilknytningsledet. Meget taler for, at han er Søn af Præsten Niels Pedersen i Vidskild, men sikkert er det dog ikke. Hans fulde Navn er Kristiern Nielsen, og han fører tillige Tilnavnet Juel. Drengen kom i sit 12. Aar til Aalborg for der at gaa i Skole og to Aar derefter til Vidskild Kloster, hvor der — ligesom i flere andre Klostre — var en lærd Skole; i lang Tid var det just dennes efter hverandre følgende Rektorer, der fungerede som Strandby Sogns Sjælesørgere under Navn af Kapellaner. Siden gik unge Kristiern Nielsen i Viborg Skole, hvorfra han i Paaskehelligdagene 1554, altsaa i sit 21. Aar, vendte tilbage til

Vidskild, men samme Aar om Sommeren rejste han til Sorø. Under dette korte Ophold i Vidskild (Hjemmet?) har han muligvis varetaget Kapellangeringen for Strandby Menighed. I Sorø var han først en Tid »Skriver« paa det derværende Kloster, men 5. Maj 1557 blev han ordineret til Præst for Sorø Menighed, for hvilken han holdt sin første Messe den fjerde Søndag efter Paaske. Sankt Hans' Dag 1559 indfinder han sig paany i Vidskild, denne Gang, saa vidt det kan skønnes, som Hr. Niels Pedersens Efterfølger i Embedet som Sognepræst for Strandby, Vidskild og Malle.¹⁾

Ikke længe benyttede Hr. Kristiern den gamle Præstebolig i Klosteret. Uvist af hvad Grund flyttede han Søndagen d. 1. September derfra ind i et Hus, han havde ladet bygge paa Frisborg Bakke (senere kaldet Teglgaards Bakke) norden for Aaen, der løb lige forbi Klosterbygningerne; til Boligen var lagt et Stykke Jord. Flyttet var ikke langt, og Treugersdagen efter, at den unge Præst havde taget sin ny Bolig i Besiddelse og Brug, var han sikkert en interesseret Tilskuer ved et fornemt Besøg, Vidskild Kloster da fik, idet nemlig Kong Frederik den Anden med stort Følge kom dertil; han blev der til om Tirsdagen, Klokken var 8 slet, og drog derfra til Restrup i Aalborgegnen.

I Vinteren derefter holdt Hr. Kristiern Bryllup i Vidskild Kloster med den dydige, kyske og hæderlige Agnete Vitudatter, en Præstedatter fra Sebber. Godt et Aars Tid efter fødtes »udenfor Vidskild Kloster« Ægteparrets første Barn, en Pige, der blev kaldet Katrine; og i Sommeren 1563 kom den anden Datter, som fik Navnet Kirstine.

Blandt Fadderne ved den lille Kirstine Kristiernsdatter

¹⁾ Se om ham Biogr. Lex. VIII, 563.

ters Daab var Hr. Henrik Gyldenstjerne til Aagaard, som samme Aar havde faaet Vidskild i Forlæning¹⁾ af Kronen og en Dag tidlig paa Høsten var kommen dertil med kongelig Majestæts Brev paa fornævnte Kloster. 8 Dage efter Lænsmandens Ankomst »afskiltes« gamle Abbed Anders med Vidskild og drog af Gaarde; han vandrede til Lindholm i Vendsyssel, hvor han levede endnu i 9 Aar.²⁾ Den gamle Tid var omme; Vidskild var et verdsligt Herresæde.

Længe varede det heller ikke, før Hr. Kristiern fandt sig meget ilde tilfreds paa Frisborg Bakke. Han led en hel Del Fortræd af Gyldenstjernes Folk og Kreaturer, sagtens nærmest med Hensyn til det lille Jordbrug, han drev. Tilmed havde han som nærmeste Naboskab en Mølle, og han ansaa det for haanligt at sidde ved saadan altar Vej som her ved Møllen. Desaarsag begærede han da af Gyldenstjerne, at han vilde forhjælpe ham hos Kongen, at han maatte bekomme en Præstegaard i Strandby Sogn, da han med dette ene Sogn vilde være fornøjet. Lænsmanden føjede den fromme Mand deri og udvirkede hertil Kong Frederik den Andens Tilladelse.

Nu gjaldt det om at finde en til Præstebolig passende Gaard ovre i Strandby Sogn. Der blev da nedsat et Sogneaavn af 12 Bønder til at paavise en saadan, og disses Valg faldt paa Vadgaard, den ensomt liggende Bondegaard der ude nordlig i Sognet, mellem Heden med dens Moser og Damme og Aastrøgets bløde Engdrag. Den laa ikke for nær den stærkt befærdede Alfarvej ved

¹⁾ Ordet Laan — d. s. s. Læn — udtales i flere Egne af Vestjylland med ren Æ-Lyd, altsaa »Læn«, som utvivlsomt er Ordets oprindelige, danske Udtaleform.

²⁾ Han var 1537 kommen med Følg brev fra Tvis Kloster i Hammerum Herred til Vidskild, at han der skulde være Abbed. (Register over alle Lande. 4, 292).

Fjordkysten og har sagtens ogsaa i andre Henseender tildraget sig Skønsmændenes Opmærksomhed, hvorvel den unægtelig laa noget langt borte fra Kirken, hvis Slætning den skulde være. Har muligt Gaardens nære Nabo- skab med »Kapellet« spillet en Rolle her, saaledes at et gammelt Forhold bragtes i Minde og uvilkaarligt ind- skrænkede Valgfriheden? Under Forsæde af Fogeden til Aale Birketing,¹⁾ som den Tid var Simon Thomassen i Falde (Bjørnsholm Sogn), sammentraadte saa de 12 Strand- by Sognemænd for at afgive deres Kendelse. Mændene var: Lars Pedersen i Gunderupgaarde, Peder Kristensen i Strandbygaarde, Jens Madsen samme Sted, Niels Sø- rensen i Ørnbjerggaarde, Josef Kristensen i Kærsgaard, Povl Sørensen i Risgaarde, Lars . . . sen i Grønnerup, Anders Jensen samme Sted, Mads Nielsen i Ertbølle, Morten Jensen samme Sted, Graves Nielsen i Sjørup og Morten Kristensen i Tandrup — »hvilke 12 trofaste Dan- nemænd vidnede paa deres gode Tro, Sjæl og rette San- dinge, paa fornævnte Ting inden alle fire Stokke«, at de efter deres bedste Skønnende havde udset og udlagt Vad- gaard til at være fri Præstegaard i Sognet. De 12 Mænds Brev, denne Sag vedrørende, er dateret 1564, Fredagen næst for Mariæ Bebudelsesdag.²⁾

Som før omtalt var Vadgaard paa omhandlede Tid beboet af en Fæstebonde, til hvem der vel maatte tages

¹⁾ Dette Klosterets og Sognets Birketing holdtes ved Aale Kirke, som var den oprindelige Sognekirke for Vidskild eller senere Bjørnsholm Sogn; i de ældste Dokumenter angaaende Kloste- rets Ejendomme bruges da ogsaa ofte Benævnelsen Aale Sogn. Først efter Reformationen blev den berømte Klosterkirke taget i Brug som Sognekirke. Aale Kirke blev brudt ned eller stod og forfaldt af sig selv. I Begyndelsen af det 19. Aarh var dens Grundvold med Kirkegaard omkring dog endnu tydeligt kende- lig et Sted paa Bjørnsholm Mark.

²⁾ Arkivet i Viborg. Stiftsbog i Bispearkivet.

en Smule Hensyn. Hans Navn var Povl Nielsen. Han lod sig eller maatte lade sig udakkordere. Der oprettedes mellem ham og Præsten Hr. Kristiern en Kontrakt, dateret 1564, Torsdagen næst efter første Søndag efter Paaske, og ifølge denne Kontrakt skulde Povl Nielsen i Vadgaard »venlig og velvillig rømme og vige«. Han flyttede over til Frisborg i Vidskild Sogn, Præstens tidligere Bopæl.

Vadgaard bliver Præstegaard.

Kristiern Nielsen Juel holdt sit Indtog i Vadgaard den 6. Juni, »da Bygget var saaet« — med sin Hustru Agnete Vitusdatter, deres to smaa Pigebørn, deres Tyende og alle deres Ejendele. Og Strandby var nu et særskilt Pastorat med egen Præst og Præstegaard efter i 350 Aar at have været forenet med Vidskild og Malle. Hr. Kristiern beholdt dog for sin Livstid det halve af Vidskild Sogns Tiende som Refusion, nemlig Tienden af »Holmen« mellem Trende Aa og Bjørnsholm Aa.

Vi tillader os her et løseligt Rids af Gaarden Vadgaard, saaledes som den saa ud, da Hr. Kristiern fæstede Bo i den — dog kun med nogle faa Hovedlinier i Tegningen, for saa tager vi ikke fejl. Altsaa Vadgaard Anno Femten Hundrede fire og treds:

Ingen Træer; Gaarden liggende bart i Skelningen mellem Lynghede og Kær. Tre eller fire lange mørke Huse, dannende det samme Antal Sider i en lidt uregelmæssig Firkant; lave, vendrede Vægge med nogle faa trange Lysaabninger hist og her; store Tage af Lyng og Straa. Døren til Indhuset lav, Tærskelen høj; i Gangen Høns. Intet Loft over Stuen, kun de sodede Tværbjelker. Vindøje i Taget, hvorfra Dagslyset breder sig rundt

i Stuen. Ildsted ved den ene Trævæg; en ovnlignende Lerbygning, Grue, der omkring; Røgen trækker op under Taget og ud af Vindøjet. Gulvet jordblandet Ler. Langt Bord og Bænke langs Ydervæggen mod Gaardsrummet.

Kristiern Nielsen opskrev Tid efter anden noget om, hvad han, efterhaanden som Aarene gik, oplevede og hvad Nyt han saa og hørte. Den Aarbog, som saaledes blev til ved hans fortsatte Optegnelser, er heldigvis endnu for Størstedelen opbevaret, om end vistnok dog kun i Afskrift, og gemmes i Rigsarkivet. Et ret udførligt Uddrag af den (ved Dr. H. Rørdam) er trykt i »Ny kirkehistoriske Samlinger« V. 343 ff. Af dette Uddrag har jeg allerede gjort Brug ved Omtalen af Hr. Kristierns Ungdom og Ophold i Vidskild og turde muligt paa lignende Maade have Lov til at benytte nogle flere af dets Oplysninger.

Sikkert og vist har den første Vadgaard-Præst været en vakt og vaagen Personlighed, en Mand med levende Lyst til at kende sin Egn og sin Samtid og med varm Interesse for sine Medmennesker, dem, der var ham nær, som dem, der stod ham fjernere. Hans Optegnelser er meget alsidige. Snart refererer han en Begivenhed i en fornem Adelsfamilie, snart skriver han om Ulykker, Vold og Manddrab blandt Fiskere og andre jævne Folk; her gør han en Bemærkning om Vejrforhold og strenge Tider, hist en Notits om Fødsel, Bryllup eller Dødsfald hjemme eller ude — alt i alt et for sin Tid ypperligt Stykke Stedhistorie. Vi holder os imidlertid her alene til det af Aarbogen, der angaar Hr. Kristierns personlige og hjemlige Forhold.

Naar han lejlighedsvis anfører, at han først fik Strandby Sogn i Paasken 1561, maa Meningen vel være den, at han først da i egentlig Forstand begynder Præstegeringen i Strandby Menighed, som formentlig lige til da

er blevet betjent ved Kapellan, medens Sognepræsten selv virkede i Vidskilds nærmere Omegn.

Herfra medbringer han for Resten Erindringen om en uhyggelig Tildragelse, idet nemlig Kristiern Juel af Randers — »min Farbroders Søn« kalder Præsten ham, thi Benævnelsen Søskendebarn er endnu ikke til i Sproget — var blevet ihjelslaet i Kalkhuset i Klosteret. Retfærdigheden var dog hurtigt sket Fyldest; kun godt et Par Uger efter Begivenheden var Drabsmanden, Tyge Møllers Arbejdskarl, blevet halshugget paa Aale Birketing.

Saa vidt man kan dømme efter Aarbogen, synes iøvrigt Livet at være hengledet stille og fredeligt for Familien i den ensomme Præstegaard. Nøjagtig hvert andet Aar fødte Agnete Vitusdatter et Barn — med de to fra Frisborg blev der tilsidst otte. Naar Børnene var omtrent 6 Uger gamle, blev som Regel deres Daab publiceret i Strandby Kirke, som oftest ved en af Præsterne fra Omegnen, og ved enhver saadan Lejlighed fejredes Dagen, om vi skønner ret, med en lille Festlighed i Hjemmet.¹⁾ Indtryk af noget vist fordringsløst og idyllisk faar man ved at læse: »1572 den 6. Juli gjorde jeg her i Vadgaard Maren Jensdatters Bryllup med Kristiern Friis i Grønnerup i min Portlade. Hun var Datter af salig Hr. Jens Povlsen, som var i Kornum, og Hustru salig Maren Vitusdatter.« Den forældreløse Brud er en Søsterdatter af Præstekonen i Vadgaard, og her holdes nu hendes Bryllupsgilde ret paa sommerlig Vis i den tomme Lade, i Øjeblikket uden Tvivl Gaardens rummeligste Bygning.

¹⁾ De i Vadgaard fødte 6 Børn blev kaldte: Sofie, Sara, Vitus, Anne, Jens og Povl — anførte efter Alder. Efter Opnævning af Sønner og Døtre, med Angivelse af Fødsels- og Daabsdag m. m. for hver især, tilføjer den alvorlige og kærlige Fader (paa Latin):

Disse Børn frelse Alverdens Skaber,
og han bevare ogsaa dem efter sin Naade!

Den 2. Decbr. 1573 blev Hr. Kristiern indsat som Provst i Lovns Præstegaard af »selve Superintendenten, Magister Peder Thøgersen, med Gislum Herreds Billigelse og Samtykke«.

Omtrent to Aar derefter — mellem 21. og 22. Novbr. 1575 — døde Agnete Vitudatter, »stille begravet af de fattige, elendige og trængende«. Den 7. Februar næste Aar, altsaa kun 2¹/₂ Maaned efter Dødsfaldet, blev Hr. Kristiern trolovet med Anne Svendsdatter, hvis Fader var Provst i Barmer, og med hende holdt han 24. Juni samme Aar Bryllup i Vadgaard. Ogsaa dette Ægteskab blev velsignet med mange Børn, men samtidig udtyndedes Rækken af første Kuld. I April 1577 døde de to smaa Drengene Vitus og Povl, den første 8, den anden 2 Aar gammel. 1579 blev den ældste af Søstrene, Katrine, gift med Præsten i Tisted og Binderup, Hr. Niels Jensen, og i samme Aar drog de to næste, Kirstine og Sofie, bort fra Hjemmet for at tjene velbyrdige Fruer, ledsagede af Faderens Velsignelser og fromme Ønsker om »Lykke og Fremgang i Jesu Navn«. Kirstine blev senere gift med en Mand i Hjemsoget, Mikkell i Myrhøj; Sofie ægtede en Borger i Aalborg ved Navn Bernt¹).

Hr. Kristiern tog sin Afsked 1595, og Aaret efter døde han, 63 Aar gammel og efter at have været Præst for Strandby Menighed i noget over 30 Aar. En gammel Fortegnelse over Præsterne i Vadgaard giver ham det Eftermæle, at han var en eksemplarisk, gudfrygtig, skikkelig og lærd Mand.

Anders Nielsen hed den næste Præst i Vadgaard. Ret tænkeligt er det, at han, i Henhold til almindelig Sædvane i hin Tid, blev gift med en af Formandens

¹) I andet Ægteskab fødtes ialt 10 Børn, af hvilke, Sønnen Vitus, født ²³/₆ 1577, blev Præst for Blære og Ejdrup.

Døtre, Sara eller Anne, eller maaske med Enken, Anne Svendsdatter. Præstekaldene gik den Gang og endnu i lange Tider derefter, saa vidt muligt, halvvejs i Arv i Familierne; Forflyttelser var meget sjældne. Har Strandby Sogne kald saaledes været Hr. Anders's første Ansættelsessted, saa blev det ogsaa hans sidste. Han døde her 1602, altsaa efter kun 6 à 7 Aars Virksomhed i Embedet.

Vadgaards Naboejendomme Gunderupgaardene er imidlertid som Bondejordbrug ved at udgaa af Sagaen. I Hr. Anders' Embedstid begynder man at rejse en Adelsgaard nær Grunden, hvor deres lave Længer ligger — derovre hinsides Bakkestrøget i Vest.

De efter Reformationen nærmest følgende 100 Aar var i Henseende til Bøndernes Retsstilling i det hele taget en begyndende Nedgangstid. End ikke Standens store Privilegium, Livsfæstet, stod længere urokket. Dette giver sig stærkt til Kende ved den omfattende Nedlæggelse af Bøndergaarde, som fandt Sted navnlig fra det 16. Aarhundredes sidste Halvdel, dels med det Formaal at forøge alt bestaaende Hovedgaardes umiddelbare Tilliggende, dels for, at der af Bondejorden kunde dannes ny Hoved- eller Avlsgaarde. Paa Sælland forsvandt i omtrent 80 Aar, fra ca. 1570 til ca. 1650, over 200 Bøndergaarde, og Sælland hørte dog langt fra til de Landsdele, hvor Nedlæggelserne virkede stærkest¹⁾

Med Hensyn til Gunderupgaardenes Nedlæggelse er Sagen fra først af den: Kong Frederik den Anden har allerede 1573 mageskiftet Vidskild Klosters Kronlæn til Rigsraad Bjørn Andersen til Stenholt eller Stenalt i Rugsø Herred, som er Ophavsmand til Navnet Bjørnsholm, der

¹⁾ I. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage. Se Aarvog for dansk Kulturhistorie ved Povl Bjerre 1895 S. 104 ff.

nu afløser den gamle Benævnelse Vidskild. Bjørn Andersen bliver altsaa Besidder ogsaa af Fæstegaardene i Gunderup. Senere kommer disse til at tilhøre to af hans Døtre, af hvilke den ene 1588 blev gift med en født Mecklenburger, Godslev Budde, som var Lænsmand paa Børglum Kloster. Han faar med hende — Sidsel Bjørnsdatter hed hun og var født 30. Marts 1568 — Gunderupgaarde med mere Gods og forbereder sig saa straks til af nævnte Gaarde at oprette et Herresæde. Ude paa Kæret, ganske tæt ved Aaen, lader han indrette en Plads, med høje Volde og brede Grave omkring, hvor Gaarden skal staa. Men hvad enten nu Byggegrunden derude har vist sig at være for blød og sumpet, eller der kan have været andet i Vejen — nok er det: den ny Herregaard kom ikke til at ligge ved Aaløbet men opførtes til syvende og sidst inde ved Grænsen mellem Kærene og Hedehøjslandet — der, hvor den endnu ligger. Stedet hist ude vedblev at være meget kendeligt i det lave og flade Eng-Terræn; det kaldes den Dag i Dag »Voldene« og er paa Generalstabens Kort betegnet med det her lidt misforstaaelige Ord Ruin.

Kristoffer Kristensen (eller Kristoffersen) er Navnet paa Hr. Anders's Efterfølger. Han var født i Viborg, hvor Faderen var Bysvend eller hvad vi nu vilde kalde Politibetjent. I 34 Aar sad han i Embedet, efter hvad der senere skrives om ham som en flittig og arbejdsom Mand.

Vi kan med Sikkerhed slaa fast, at Hr. Kristoffer, saa vel som hans to Formænd og samtlige Eftermænd i mindst 150 Aar, selv har drevet Vadgaards Avlsvæsen: dyrket dens ret gode Markjord, slaaet dens bløde Fladenge og benyttet dens Tuekær og Moradser, dens Moser og Heder til Løsdriftsteder for Bæster, Høveder og Faar. I ældre Tider var det nemlig yderst sjældent Tilfældet, at Præstegaarde var bortforpagtede; det betragtedes som ulovligt

og utilladeligt at udleje Præstegaardsjorden, for — som et Landemøde 1560 ytrede — at den ikke derved skulde komme i Hævd og blive taget bort fra Gaarden i Fremtiden, ligesom det 7 Aar senere indskærpedes, at »Præsten er forpligtet til selv at holde sin Ager og Eng ved Magt og ikke leje den bort; formaaer han ikke at besaa Marken, maa han lade den ligge usaaet«.

Efter Hr. Kristoffers Død 1636 valgtes *Laurids Lauridsen Lunde* til Præst for Strandby Menighed¹⁾. Han var en Præstesøn fra Fyn og levede her i tæt ved en Snes Aar. I hans Tid led Sognet meget ved Indfald af Svenskerne (1644). Mere end denne kortfattede Bemærkning har Stedets Præstearkiv ikke om Fjendernes Færd blandt de Strandby Bønder, og heller ikke ad anden Vej faar vi yderligere Oplysninger derom, med mindre vi vil tage de stedlige Sagn for gode Varer, hvilket de for Resten i nærværende Tilfælde vistnok er. Om hvad Sagnet »led«, melder disse dog intet. Der fortælles derimod, at Svenskerne laa i store Jordhuler, som de gravede ude i Heden, og som der endnu kan ses meget tydelige Spor af hist og her, navnlig ud for Ertbølle Udmarker og Moser. Længere ude, hvor Heden var mere sandet, gravede de ogsaa løs, og saa kom der en haard og langvarig Vestenstorm, som nu, da der først var Hul, oprev et stort Stykke af den tynde Lyngskjold, saa der blev en voldsom Sandflugt, der naaede saa langt, at Sandet føg ind ad Glamhullerne paa Farsø Kirketaarn.

Efter hvad der fra andre Egne af Jylland berettes om Svenskernes Ophold, kan imidlertid sluttes, at Strandby Sogn virkelig har lidt meget i de Dage. Saa meget

¹⁾ Præsteembedernes Besættelse foregik ved Samvirken mellem Provsten og udnævnte Medlemmer af paagældende Menighed. Den valgte skulde derefter prøves af Biskoppen, og sluttelig skulde Valget stadfæstes af Lænsmanden.

desto glædeligere er det at se, at Sognemændene 2 Aar efter Indfaldet dog ikke var mere forknytte, end at de lod bygge en Degnebolig for Sognet. Den blev opført paa Kirkegaardens Fortov, 5 Favne fra Kirkegaardsdiget.

I Slutningen af sin Embedstid holdt Hr. Laurids Kapellan og maa vel saa have været svagelig. Julenat 1655 laa han paa sit Dødsleje; han døde inden Dag. Tredje Nytaarsdag (1656) blev han begravet i Strandby Kirke, hvor en stor Mindetavle over ham derpaa blev opsat; denne saaes endnu 1813, men dens Indskrift var da af Ælde bleven næsten ulæselig.

Anders Hansen, som var Kapellan hos Laurids Lauridsen, i alt Fald i dennes sidste Embedsaar, blev hans Efterfølger. Denne anden Hr. Anders i Vadgaard var en Sællænder, født i Slagelse, hvor Faderen var Byfoged. Aaret efter, at han var blevet Præst her, 1657, lod han ved Aale eller Bjørnsholm Birketing, d. 10. April, optage et Tingsvidne om Strandby Sogns Fattigdom og Kaldets Ringhed samt Vadgaard Præstegaards Brøstfældighed. Gaarden var lige saa sørgelig af Udseende som Kaldet var usselt, saasom 24 Mænd af Strandby Sogn i 8 af Bjørnsholm Sognemænds Nærværelse med oprakte Fingre og to Tylvter Eder bevidnede, at Strandby Sognefolk siden de Svenskes Indfald i 1644 var blevet meget forarmet og Vadgaard moksen forfalden paa Tømmer og Tag, og at en Del af Husene var tækkede med Lyng. Med dette Tingsvidne søgte Hr. Anders Kongen om Forbedring, men da Svenskekrigen straks efter i samme Aar paafulgte, og Præsten selv ikke længe efter døde (1662), fik Sagen ingen videre Fremgang.

Mathias Willumsen, som derpaa blev kaldet til Embedet, var af en fornem og anset Slægt, om hvilken der vides nogen Besked¹⁾. Han var født omt. 1630 i Skram

¹⁾ Værdifulde Oplysninger om Slægten Willumsen og dens senere

i Bleking, hvor Faderen var Landsdommer 1631—58; dennes Navn var Willum Thomæsen. Bedstefaderen, Thomas Willumsen, var Rektor i Lund 1585—93 og Lektor theol. ved Domkapitlet samme Sted 1593—1602. Oldefaderen skal have været Borgmester i Malmø; hans Hustru hed Ellen Pedersdatter. Den ene af disse to Ægtefæller — man ved ikke hvilken — var af den skotske adelige Slægt Forbus, af hvilken et eller flere Medlemmer i sin Tid skulde være blevne fordrevne fra Hjemlandet paa Grund af Delagtighed i Religionsstridigheder. — Mathias Willumsen blev 1651 Student fra Malmø og optaget i Universitets-Matriklen $\frac{3}{11}$ 1651. I 1658 findes han opført i Faderens Embede, formodentlig som konstitueret efter Faderens Død under Krigen. Han maatte imidlertid snart forlade sin Hjemstavn, rimeligvis som Følge af Deltagelse i Opstandsforsøgene, men erhvervede sig kort derpaa akademisk Borgerret i København, og under Stadens Belejring i Vinteren 1658—59 tog han virksom Del i Forsvaret, saaledes ogsaa den 11. Febr., da Svenskerne stormede Voldene. 1662 blev han, som anført, kaldet til Strandby, altsaa som en endnu temmelig ung Mand.

Det hedder om Hr. Mathias, at han var en i sin Tid sjældnen Mand: af god Stand og Opdragelse, lærd, duelig, beleven, virksom og formuende, dertil agtet og elsket. Straks efter sin Ankomst til Vadgaard gjorde han betydelige Bekostninger paa den forfaldne Præstegaard, som han saa godt som fuldstændig ombyggede, og anlagde en Have med mange Træer baade til Frugt og til Hegn. I og ved Haven, som strakte sig norden og vesten om Gaarden, lod han grave 10 Fiskeparke, til hvilke der naturligvis var rigeligt Tiltræk af Vand, saasom Haven bredte sig ud over Englandingen, der var rig paa Kilde-

Forgreninger er af Hr. Cand. polit. T. Wassard i Odense velvilligt meddelt Forfatteren.

væld og stod i nær Forbindelse med Vanddraget fra Hede-strøget¹⁾. Haven ved Vadgaard har sikkert i ganske særlig Grad været Hr. Mathias's Glæde og Stolthed; det hedder, at han kappedes med Niels Axelsen Juel, den daværende Herremand paa Bjørnsholm, i at udtænke og forskønne de smukkeste Anlæg.

I Bjørnsholm og Malle Sogne kald døde 1664 Hr. Isak Kristensen, som da havde været Præst der i 15 Aar. Fra først af havde han boet i Kærgaard, der i om ved et Par Menneskealdere havde været Pastoratets Præstebolig, men i de sidste Aar af sin Embedstid var han, eftersom Kærgaard enten var brændt eller paa anden Maade ødelagt, kommen til at bo i Ranum, hvor han da ogsaa døde. Dette Dødsfald gav den energiske Hr. Mathias i Vadgaard Anledning til en ny Plan. Han mødte nu frem med det af Formanden, Hr. Anders Hansen, optagne Tingsvidne om Strandby Kalds Ringhed o. s. v. og ansøgte Kongen om at faa Bjørnsholm og Malle Sogne lagte til dette til Kaldets Forbedring. Stiftamtmanden i Viborg, Ove Juel, anbefalede Ansøgningen, og denne bevilgedes, imod at Hr. Mathias forpligtede sig til at holde Kapellan. De tre Sogne blev saaledes nu igen forenede, efter at de i nøjagtig et Hundrede Aar havde været adskilte.

Præstegaarden i Ranum skulde nu være at anse som Sognepræstens Anneksgaard og af ham holdes vedlige, og i samme skulde være Bopæl for Kapellanen, som alene skulde besørge de kirkelige Forretninger i Malle Sogn og i Forening med Sognepræsten betjene Bjørnsholm Sogn.

¹⁾ Vesten for Gaarden findes nu ingen Træplantning. For ca. 30 Aar siden saaes her nogle til Dels sammengroede Vandhuller, mellem hvilke der lejlighedsvis opgravedes store, vindfældede Træer som Rester af Hr. Mathias's Læplantning for Vestenvinden. Af Fiskeparkene er endnu to tydeligt kendelige i Haven og Plantagen norden og østen for Gaarden.

1677 blev Mathias Willumsen Provst for Gislum Herred.

Foran er omtalt, at der 1646 byggedes en Degnebolig ved Strandby Kirke. Det maa her tilføjes, at denne siden af Degnen blev forbedret ved Opførelse af et lille Hus til Kreaturstald og Lade. Ind mod Kirkegaardsdiget, paa den nordre Side, blev dertil indlukket en Kaalgaard, 20 Favne lang og 2 Favne bred¹⁾.

Den saakaldte skaanske Krig fra 1675 - 79 forblev lige saa lidt som Fejden i Fyrrerne umærkelig for Strandby Folk. Vel forskaanedes Egnen denne Gang for fjendtlige Indfald, men saa fik Præst og Bonde paa anden Vis Ufredstidens Haardhed at føle. Efterfølgende giver en klar Forestilling om, hvilke Byrder der i Krigsaarene paa lagdes Præsterne i Vesthimmerland, deriblandt altsaa ogsaa Hr. Mathias i Vadgaard.

1675, om Sommeren. skulde efter kongelig Befaling udredes en Stykhest²⁾ af hver 3 Præster.

1676, i Januar, blev paabudt Krigsstyr fra hele Befolkningen; Præsterne ansattes til Udredning af fra 30 til op imod 50 Rdlr. hver.

Samme Aar, i Februar, kom kgl. Befaling, at hver Præst skulde levere 8 Tdr. Korn af hver Slags (Rug eller Byg og Havre) i Magazin- og Militærskat. Leveringssted Aalborg. Samtidig Befaling om en Stykhest og en Kusk. Af hver 3 Præster leveredes Hesten; 6 Præster om at udrede Kusken eller give 10 Rdlr.

Samme Aar, i December, kgl. Befaling, at hver 2 Præster skulde udmundere en Dragon eller give 40 Rdlr., alt inden Januar Maanedes Udgang. Den fattige at hjælpes af den rige. I Slutningen af samme Maaned blev atter paabudt Krigsstyr, som ved anordnede Kommissærer skulde takseres og sættes.

¹⁾ Bisperkivet i Viborg. Stiftsbog om Kirkerne 1678—81.

²⁾ Artillerihest (til »Stykkerne« o: Kanonerne.)

1678, i Januar, forlanges halvt saa meget som forrige Gang i Krigsstyr. Faa Uger efter, i Begyndelsen af Marts, kom kgl. Befaling, at hver 2 Præster skulde udgive en Artillerihest, en stærk og dygtig Vallak eller Hoppe, vel fodret og ved Magt, ikke under 4 og ikke over 8 Aar og i det mindste 14 Palm¹⁾. Den rige Præst at hjælpe den fattige. Hesten at holdes i Beredskab, at den kunde vorde leveret inden Maanedens Udgang. 13. Marts blev denne Befaling allernaadigst forandret saaledes, at der blev 3 Præster om Hesten. Men samme Dag kom kgl. Majestæts allernaadigste Missive om Forstærkning paa Penge at laane, og da efter Biskoppens Befaling at møde i Viborg derpaa, d. 11. April, enhver at angive, hvad han kunde forstrække.

Samme Aar, i Oktober, blev udgivet Kop- og Kvægskatpenge (i Forhold til Antallet af voksne arbejdsdygtige Mennesker samt af Husdyr i Gaardene).

Ogsaa senere forekommer Skatteudskrivning under ekstraordinære Navne, saaledes 1682 Komsumsion-, Folke- og Hesteskat²⁾. —

En Indberetning af 1690 fra Strandby Præstekald og affattet af Mathias Willumsen, som da endnu var Præst her, findes i Bispearkivet i Viborg. Den gengives her i sin Helhed, kun med Udeladelse af et Par Steder, hvilke der i det foregaaende er gjort Brug af.

Vadgaard Præstegaard er fri for Gæsteri og al Afgift. Den haver sin Endelsmark og Jord udi Ager, Eng og Hede og er separeret fra By og Boel³⁾ Vesten til Præstegaardens Ejendom grænser Gunderupgaards Mark og Hede, hvor Capitalia Terminalia er konfunderede [Hovedskellinerne ikke nøjagtigt paaviselige].

1. *Agerjord* udi trende Marker, nemlig Holmtangen, 3 Aars-

¹⁾ En Haandsbred, ca. 4 Tom.

²⁾ Efter Optegnelser af daværende Præst for Vester- og Østerbølle. Mads Pedersen Farstrup.

³⁾ Her omtales saa Skel og Veje, der er ganske de samme som nu.

gøder, den Mark ved Gaarden, 2 Aarsgøder, og Blæstmark, som af Sandflugt er fordærvet og ikke kan bruges.

Herhos findes en liden indelukket Toft sydvest for Præstegaarden.

2. *Enge*. En indkastet Eng, liggende ved Trende Aa, en anden norden til Præstegaarden, som naar ned til den indkastede Eng.

3. *Hede og Mose*, som af Sandflugt ej er øde, ligger Sønden for Gaarden med en Mose, kaldes Vadmose. Endvidere et Kær, liggende norden for Præstegaarden.

4. En *Have* med Træer. [Herunder omtales Fiskeparkene. Se foran].

Vadgaards Udsæd er ongefærlig:

Rug 8 Tønder, Byg 6 Tønder, Havre 4 Tønder.

Høavl 12 Læs.

Præstegaardens Takst i Matriklen: 6 Tdr. 1 Skp.

Bygningen bestaar af 4 Længer:

Nørlængen. Raalingen, 21 Bindinger med en Kvist paa nørre Side; 4 Bindinger og en Kvist paa søndre Side; 3 Bindinger byggede af Nyt med ene Ege-Undertømmer og Fyr-Overtømmer med sine Lofter. 3 Skorstene, ny Døre, Vindueskarmer, Vinduer, Fjælgulve, Lofter og murede Vægge, Jordkælder etc., hvert Binding 10 Rdlr., er 280 Rdlr. = 420 Sletdaler.

Østerlænge. 1. Staldhuset med Eg og Mur, Lofter og Vinduer. 2. Høladen, 14 Bindinger à 2 Rigsdaler.

Sønderlænge. 1. Den ny Lade med Udskud til begge Sider og Gennemkørsel med Porte, 6 Gulv lang. 2. Den gamle Lade vesten Porten, 7 Gulv lang.

Vesterlænge. 1. Forhuset, 17 Bindinger, nybygget, med sine indvendige Pertinentier. 2. Gæstehuset, af Nyt, af Eg og muret, med Paneler, Lofter, Døre, Vinduer, Vindueskarmer, Skorsten og Jordkælder, alt af Nyt. 8 Bindinger à 10 Rdlr. — Nok en Kvist til Faarestierne.

Herforuden et Hus til Faarene og Ilding med sin Port, 24 Bindinger à 2 Rdlr.

Endnu: Plankeværk for hele Raalingen, mellem Forgaarden og Staldgaarden, samt en Brønd, af ny opkastet, med sine Pertinentier — 20 Rigsdaler. — Summa: 1114 Rdlr.¹⁾

Beneficia [Indtægter og lign.]:

Mensalia [Embedet tillagte Bøndergaarde]: ingen.

Andre Tillæg: ingen.

Legata: ingen.

¹⁾ Det fremgaar ikke tydeligt, hvorledes dette Facit kommer ud.

Af Sædegaardene Bjørnsholm og Gunderupgaard intet. Dog af Bjørnsholm altid er givet til Præsten, saasom det af Begyndelsen var et Kloster og efter Reformationen et kongeligt Læn. Thi baade mine Formænd og jeg underskrevne selv i nogle Aar fik Korn af Bjørnsholm eller dets Værd, for Byg 8 Tdr. Gunderupgaard at have givet Tiende til Præsten udviser gammel Tiendebog, men siden den blev Sædegaard ingensinde vistnok, som nu er over 60 Aar¹⁾.

Fri Ildebrand og Olden: intet.

Gravamina [Byrder og Ulemper for Embedet]:

1. Pension til Enken i Kaldet²⁾, aarlig 14 Tdr. Byg og fri Husværelse.
2. Løn til Kapellan. Ifølge Kontrakt nyder [han] den anden Præstegaard, item *participerer* af Ofre og Tiende³⁾.
3. Decimantium [tiendeydende Ejendomme] Formindskelse. Nogle Boeler i Borregaard og Overlade, som bruger Jord under Bjørnsholm Hovedgaards Takst, har for 2 Aar siden holdt inde med Tienden at give til Præsten under Prætex af Lovens Favør [Paaskud af Lovmedhold]. Der de dog altid har givet Præsten Tiende af alt hvis Jord, som af Bonde dyrkes under Hovedgaardens Mark; thi de ingen Vederlag for Tienden heller vil give og dog optager Præstens Tjeneste som andre Sognefolk. — Ellers er 3 Gaarde øde og ganske forarmede, at Avlen ej kan forstrækkes.
4. Mangel paa Hø og Foder volder Præstegaardens snævre og magre Enge, saa det er vitterligt, at hvert Aar købes Hø og Havre. Sandflugt har fordærvet 3 Aarsgøder, som ej kan besaaes. Heden ogsaa moksen er med Sandflugt overdragen og hvert Aar nogle Hundrede Favne formerer sig, og er Præstegaarden i stor Fare, at den skal af Sandflugt fordærvet.

Andre Gravamina finder man:

1. At det Offer, Paaske- og Skt. Hans-Rente, slaar fejl hos vel

1) Dette Tal er sikkert for lavt, hvorvel det er sandsynligt, at Gunderupgaard, først da samtlige Fæstere i Byen Gunderup var bortflyttede eller døde, fremtræder som egentlig retmæssig Sædegaard. Se S. 416—17.

2) Hr. Anders Hansens eller Hr. Isaks i Ranum?

3) Kapellanen, der alene forsynede Malle Sogn, fik pro officio dette sig tillagt med al Præstetiende og Accidentser.

- den fjerde Part af Decimantium, som mesten deres Fattigdom og ringe Lejlighed forvolder.
2. At, naar en Avlsbolig staaer ledig og den bruges af en anden, vil han dog ikke svare deraf med den Rettighed, der gaar af Stedet, alligevel han nyder dets Afgrøde.
 3. Syge at besøge maa Præsten tage sine egne Heste og Vogn til de fleste og imidlertid hans Gerning med Avlen [lade] hvile; der dog anden Steds hentes Præsten med Bondens Heste og Vogn. Og er her ingen Anneksbonde, man kan tilsige i Sognene, og ligger vitterligt og Byerne langt fra Præstegaarden.
 4. Sognedegnen bor 1 Mil fra Præstegaarden¹⁾, at naar Bispens eller Provstens Breve ankommer til Præsten, som med Hast undertiden bør at forsendes og befordres, da skal først Bud til Degnen etc., saa Brevene ikke saa hastig, som det sig burde, af Sted kommer. —

Mathias Willumsen var gift med Kirstine Kristensdatter Bloch og havde med hende 3 Sønner og 2 Døtre, nemlig:

1. Vilhelm Mathiasen Wassard, død 1711 som Lagmand i Stavanger. Han betegnes i Universitets-Matriklen som Wilhelmus Matthiæ Wagardus — eller Wagaard, hvilket senere, medens han i flere Aar opholdt sig i Paris, blev ændret til det franske Navn »Vassard«, med hvilket han opføres i det kongelige Ridderakademi's Matrikel $\frac{1}{9}$, 1691. Efter den Tid fører baade hans Brødre og Søstre Slægtsnavnet Wassard.

2. Jens Mathiasen Wassard, Regiments-Kvartermester og »Kongelig Krigskommissarius«.

3. Hans Mathiasen Wassard, død 1720 som Ejer af Testrupgaard m. v.²⁾.

1) Efter vor Tids Maalberegning er der kun knap $\frac{5}{8}$ Mil.

2) Fra ham stammer den nulevende, bekendte Familie Wassard. To af hans Sønner samt to Sønnesønner var Præster i Jylland. Foruden de mange tilfældige og mere kortvarige Hjemsteder, Familien i det hele har haft, kan som saadanne nævnes København og Hobro, hvor der næsten stadig har opholdt sig nogle af dens Medlemmer i de sidste 200 Aar. Men forøvrigt har

4. Bentte Katrine Wassard, g. m. Provst Høyer i Skivum; d. 1754.

5. Inger Marie Wassard, g. m. Faderens Eftermand Iver Enevoldsen, tidligere Kapellan i Ranum. —

1696 afstod Hr. Mathias Kaldet til Fordel for Sviger-sønnen, Iver Enevoldsen. Han flyttede da fra Vadgaard — det gode og smukke Hjem, han der havde skabt for sig og sine — til Malle. Han boede i den østerste Gaard i Byen, hvor han anlagde en smuk Have. Gaarden ombyggede han til en anstændig Bolig, hvortil han oppebar Malle Sogns Kirketiende, som han ejede. I 12 Aar boede Hr. Mathias her, og af dette Ophold har Sagnet, at der en Gang har været Præst i Malle, selvfølgelig sin Oprindelse. Han døde d. 10. Septbr. 1708 og blev begravet i al Stilhed neden i Taarnet i Malle Kirke, i en af ham selv besørget indrettet aaben Begravelse. Hans Enke døde ligeledes i Malle, d. 14. April 1714, 84 Aar gammel, og stedtes til Hvile ved Siden af sin Mand.

Iver Enevoldsen var fra Børglum Kloster, hvor hans Fader var Forpagter. Han flyttede altsaa 1696 fra Ranum til Vadgaard som Svigerfaderens Eftermand i Sognepræste-Embedet. Naar der undertiden anføres om ham, at han derefter antog Navnet Wagaard (saaledes blev Præstegaardens Navn den Gang skrevet og udtalt), forholder dette sig næppe rigtigt — lige saa lidt som Mathias Wil-lumsen nogensinde antog det under Formen Wassard. Derimod kom alle hans Børn til virkelig at føre Navnet Wagaard, alene med Undtagelse af en af Sønnerne, som førte Navnet Arrøe. Wassard er altsaa Mandslinierne, Wagaard (med Arrøe) Kvindelinerne efter Mathias Wil-lumsen i Vadgaard, og til begge Navne har Præstegaar-dens gamle Kendingsnavn givet Anledning.

Slægten følgende Hjemsteder: Testrupgaard 1704—1751, Holm-gaard ved Viborg 1756—96 og Marienlyst ved Vordingborg fra 1810 og fremdeles endnu.

Hr. Iver var to Gange gift. Hans første Hustru, Inger Marie Wassard, døde 1708, et Par Maaneder før Faderen, efter at være bleven Moder til 6 Børn. af hvilke et, en Pige, døde som lille; anden Hustru hed Ide Kristine Jespersdatter Rønneberg og var fra Hersom Præstegaard, og med hende havde Hr. Iver ligeledes 6 Børn. Af disse blev Datteren Inger Marie g. m. Præsten for Laastrup og Skals, Hr. Jakob Schielderup, og af Skiftet efter hende (i Rinds Herreds gejstlige Skifteprotokol) faa vi Underretning om alle Iver Enevoldsens Børn (og Børnebørn), hvorved dog maa bemærkes, at den yngste Søn, Iver Wagaard, paa den Tid var død barnløs som Sognepræst for Romdrup og Klarup (1756—71) og altsaa ikke findes nævnet her, samt at en anden Søn ved Navn Hans længe i Forvejen var død som et ganske ungt Menneske.

»Skifteforretning ^{2/11} 1773 efter Mad. Inger Marie Wagaard, Hr. Jakob Schielderups afdøde Hustru i Laastrup.

Den afdødes, Inger Marie Wagaards, Arvinger ere hendes Halv- og Helsøskende, som dels leve, dels ere døde og have efterladt sig Børn, som træde i deres Forældres Sted, og ere:

1. En Halvbroder, Hr. Matth. Wagaard¹⁾, fordum Sognepræst for Vive etc. Menigheder, som er død og har efterladt sig Børn, nemlig:
 - a. 1 Søn, Peder Matth. W.²⁾, Stud. — b. 1 Søn, Iver Matth. W., Degn. — c. 1 Datter, Inger Marie W., Sal. Hr. Helbechs Enke fra Vammen. — d. 1 Datter, Helle Helene W., g. m. Sr. Wendelin i Aalborg. — e. 1 Datter, Dorethe W., som er ugift. — f. 1 Datter, Ide Kristine W., g. m. Sr. Jyde ved Sallingsund. — g. 1 Datter, Malene, g. m. en Degn paa Morsø.
2. En Halvbroder, Hr. Enevold Wagaard, forhen Sognepræst i Skelund, er død og har efterladt sig Børn:
 - a. 1 Søn, Hr. Peder W., Sognepræst for Skelund og Visborg

¹⁾ 1724 Kapellan i Ranum.

²⁾ Peder Deichmann Matth. Wagaard blev senere Præst for Vandborg.

- Menigheder¹⁾. — *b.* 1 Datter, Inger Marie W., g. m. Hr. Peder Rosted, Sognepræst for Sejerslev etc. Menigheder. — *c.* 1 Datter, Katrine Eccho W., g. m. Sr. Schow paa Voergaard.
3. En Halvbroder, Hr. Niels Arrøe paa Fur, hans Børn:
a. 1 Søn, Hr. Iver Arrøe, Sognepræst paa Fur²⁾. — *b.* 1 Søn, Jochum Arrøe, bosiddende paa Skt. Thomas i Vestindien. — *c.* 1 Søn, Hans Arrøe, Urtekræmmer i København. — *d.* 1 Søn, Hr. Laurits Arrøe, Sognepræst i Hjerck i Salling³⁾. — *e.* 1 Datter, Inger Marie Arrøe, g. m. Hr. Jørgen Seidelin i Adslev. — *f.* 1 Datter, Magdalene Katrine Arrøe, g. m. Sr. Bruun, Borger i Mariager.
4. En Halvsøster, Johanne Wagaard, g. m. Hr. Jens Blicher i Laastrup, hendes Datter, Inger Marie Blicher, g. m. Hr. Kristian Ursin, Sognepræst i Nørholm.
5. En Halvbroder, Jesper Wagaard, Underofficer paa Morsø, hans Børn, nemlig:
a. 1 Datter, Ide Kristine W., ugift. — *b.* 1 Datter, Inger Dorethe W., ugift.
6. En Helsøster, Dorethe Resen Wagaard, som er ugift og opholder sig i Bording Mølle.
7. En Helsøster, Birgitte Kirstine Wagaard, g. m. Forvalter Neslef i Bording Mølle.
8. En Helsøster, Mette Margrete Wagaard, g. m. Hr. Theodosius Ursin i Glenstrup.

Disse anførte ere de rette og sande Arvinger efter afgangne Madame Schielderup og efter den givne Oplysning skal ikke være andre eller flere Arvinger.« —

1727 blev Iver Enevoldsen i Vadgaard Provst for Slet Herred. Han døde 1739, hvorefter Enken flyttede til Hvanstrup, som ejedes af Mathias de Lasson til Bjørns-
 holm og hvor hun med hans Godhed og Tilladelse fik Bopæl. Her døde Sønnen Hans som ung og selv endte hun ogsaa her sine Dage (1747).

Hans Kristian Olesen Sadolin er den næste Præst i Vadgaard. Han var en Præstesøn fra Viborg og fødtes

¹⁾ Enevold Wagaard, hans Søn Peder W. og Sønnesøn Enevold W. var Præster i Skelund 1727—1835.

²⁾ Niels Arrøe og Sønnen Iver A. Præster paa Fur 1731—1810.

³⁾ G. m. en Søster til den bekendte Konferensraad Niels Ryberg.

der 1704. 27 Aar gammel blev han Kapellan til Graabrødre Kirke i sin Fødeby, og 8 Aar ældre beskikkedes han til Sognepræst her, kaldet af Generalmajor Niels de Poulsen til Gunderupgaard, som ejede Strandby, Bjørnsholm og Malle Kirker¹⁾. Ved et Fastelandemøde 1756 blev han udnævnt til Provst, men kort efter døde han, i Viborg under Snapstinget, 52 Aar gammel og efter at have været Præst her i 18 Aar. Hans Enke Eleonora Hildebrandt fik i Pension aarlig 40 Rdl. og 2 Lpd. Ost²⁾.

Kristoffer Heidenreich Frederiksen Busch, som var født i Daubjærg Præstegaard 1718, havde i 22 Aar været Præst for Ørslev Kloster, da han 1756 blev kaldet hertil af Mathias de Lasson til Bjørnsholm. Samme Aar blev han Provst efter Formanden. Han var 3 Gange gift: først med Anne Elisabeth Brøchner fra Karby paa Mors, som døde i Barselseng tillige med Barnet, saa med Øllegaard Riis, Datter af Landstingsskriver Riis i Viborg, med hvem han havde alle sine Børn, endelig med Ingeborg Hee, Datter af Sognepræst Thomas Hee til Borup og Hald ved Randers. En Datter af Kristoffer Busch blev gift med en Præst Lillelund paa Mors.

Søren Bregnholm er Nr. 10 i Rækken af Præsterne i Vadgaard. Han var fra Lerchenfeldt, hvor Faderen,

¹⁾ Niels de Poulsen — ifølge Sagnet forøvrigt en Mand, der stod i meget daarligt Forhold til saavel Præst som Bønder i Strandby Sogn — var g. m. Gjertrud Hofmann, med hvem han havde faaet Gunderupgaard.

²⁾ Samme Aar som Sognepræsten døde Kapellanen i Ranum, Hr. Niels Juel, Søn af Sogndegn for Strandby, Bjørnsholm og Malle Nikolaj Bølle og født i Trende 1711; han hed fra først af Niels Bølle men kaldtes senere Niels Juel efter den N. J., som havde øjet Bjørnsholm; her var han en Tid Hovmester, senere i samme Egenskab paa Gunderupgaard; ²/₁₂ 1747 kaldet til Kapellan; død ²¹/₅ 1756 og begravet i Malle Kirkes Gulv. Hans Enke, Sophia Amalie Morsing af Hjerk Præstegaard, blev senere g. m. Sognepræst i Hornum Jørgen Kr. Flechtner.

Thomas Sørensen Bregnholm var Forpagter. I sin Ungdoms første Tid fik han Undervisning af Præsten i Vesterbølle, Hr. Byrge Krog; siden kom han i Viborg Skole. Efter at have taget sine Eksamina var han Huslærer paa forskellige Steder, blev saa omsider Kapellan i Hjerk i Salling og kom derfra til Ranum, da over 40 Aar gammel, hvor han var Kapellan i 5 Aar. Endelig — efter Kr. Buschs Død 1778 — blev han af Peder de Lasson kaldet til Sognepræst for Strandby, Bjørnsholm og Malle, og Aaret efter blev han Provst for Gislum Herred. Provstegerningen frasagde han sig nogle Aar før sin Død, som indtraf d. 16. Juni 1810, da han var 78 Aar gammel. Hans Enke, Else Marie Sinding, døde Aaret efter, d. 2. Oktober, i Randers uden Arvinger.

Der skrives om Provst Søren Bregnholm af en omtrent samtidig Kaldsfælle¹⁾: »Han var en virksom, retfærdig, oplyst og nidkær Embedsmand; med megen Opmærksomhed og sjælden Orden opfyldte han sine Pligter. Kort: han var, hvad han i sin Kreds burde være, en ustraffelig Religionslærer, der vejledede lige saa meget ved skyldfri Vandel som ved sund Lærdom.«

Om de senere Beboere af Vadgaard for den Tid, Gaarden endnu var Præstebolig, skal her kun meddeles ganske lidet, idet jeg nemlig med Hensyn til rent statistiske Data kan henvise til Wibergs Præstehistorie og S. Elvius' Fortsættelse af samme. Disse senere Præstefamiliers Liv og Færd tilhører jo desuden i ringere Grad end de foregaaendes Historien, og deres Forhold, Gaarden

¹⁾ Ignatius Becher, res. Kapellan i Ranum 1799—1817; Sognepræst s. St. 1817—19.

og Hjemmet vedrørende, frembyder — saa vidt mig bekendt — intet af særlig Interesse.

Hans Peter Sadolin, som efterfulgte Provst Bregnholm 1810 efter i 4 Aar umiddelbart i Forvejen at have været Kapellan hos denne, var en Sønneson af den tidligere Sadolin i Embedet. Han var den sidste Præst i Vadgaard, som havde de tre Sogne Strandby, Bjørnsholm og Malle forenede. Ved et Reskript af 25. Oktober 1805 var det nemlig blevet bestemt, at i Stedet for nævnte Annekser skulde Farsø Sogn sammenlægges med Strandby til et Pastorat, naar Sognepræsten i Farsø, Knud Bjerum, afgik; han havde da været Præst der i 40 Aar, men endnu i 12 Aar til besad han Embedet, saa ommeldte Bestemmelse først traadte i Kraft 1817. Fra dette Aar gaar altsaa Anneksvejen fra Vadgaard i Øst i Stedet for den gammelkendte Retning mod Vest og Nord. Pastor Sadolin fik i Erstatning 50 Rdlr. aarlig af Sognepræsten for de to fraskilte Sogne. Han døde 1836. Enken Petrine Kjerulf, Datter af Ivar Kjerulf til Gunderupgaard, levede til 1857.

Mathias Ankersen Kirkeby kom hertil 1836 fra Rubjærg og Maarup Sognekald i Vendsyssel og forflyttedes 1849 til Gangsted og Søvind i Skanderborg Amt, hvor han entledigedes 1872; død 1880.

Mathias Schwartzkopf Randrup, den næste i Rækken, var Præst i Ikast, da han 1849 blev kaldet til Strandby og Farsø. Her var han kun i 8 Aar, hvorpaa han kom til Tingsted paa Falster og var Præst der til 1872, da han tog sin Afsked.

Casper Nikolaj Smith, Randrups Eftermand, kaldet hertil 1857, blev 6 Aar senere Provst for Aars og Gislum Herreder. 1868 forflyttedes han til Lunde paa Fyn, hvor han senere fik et andet Embede, nemlig Korup og Ubberup Sognekald, hvorfra han blev entlediget 1883. Siden

boede Provst Smith i nogle Aar i København, og her døde han 1892¹⁾).

Jens Michael Peter Kragh havde i 9 Aar været Sognepræst for Gislum og Vognsild, da han 11. Juli 1868 kaldedes til Nabopastoratet Strandby og Farsø, hvilket Embede han dog først det paafølgende Foraar kom til at overtage. Han afgik 1896, hvorefter han tog Ophold hos sin Datter og Svigerson, Gaardejer Jens Byrjalsen af Støttrupgaard i Farsø Sogn,

Vadgaard bliver atter Bondegaard.

Kun lidt over et Aar boede Pastor Kragh i Vadgaard. Det havde nemlig i længere Tid været anset som ønskeligt, at Pastoratets Præstebolig laa i Nærheden af den ene af Sognekirkerne og ikke som Vadgaard temmelig langt fra dem begge. Efter Indstilling fra Provstiet var da omsider den Ordning blevet bifaldet, at Sognepræsten for Strandby og Farsø fremtidig skulde bo i sidstnævnte By, som formentlig i saa Henseende frembød bedre Betingelser end det gamle Hovedsogn Strandby med dets uægtelig noget enligt liggende Kirke.

I Slutningen af Aaret 1869 solgtes saa Vadgaard til Gaardejer Peder Kristensen Bertelsen af Blasgaard i Vognsild Sogn. Han overtog sin ny Ejendom d. 1. April 1870, og 14 Dage efter flyttede Pastor Kragh med Familie til Farsø, hvor en mindre Bondegaard imidlertid var blevet erhvervet og indrettet til Præstebolig. Vadgaard havde da i 306 Aar været Præstehjem.

Peder Kr. Bertelsen var en Gaardmandssøn fra Vognsild By og født der ²³/₉ 1824. Efter at have deltaget i Felttogene 1848—50 var han ¹²/₈ 1851 bleven gift med

¹⁾ Om ham se »Saml. til jydsk Hist. og Topografi« 2. R., 2. B., S. 309.

Ane Kirstine Kristensdatter af Morum, Vognsild Sogn, Datter af Gaardmand Kristen Kristensen Vognsen samme Steds og født der $27/4$ 1832. P. Bertelsen var derpaa bleven Ejer af Svigerfaderens Gaard. Senere havde han tillige købt fornævnte Blasgaard.

Straks da P. Bertelsen kom til Vadgaard, maatte han iværksætte en omfattende Forbedring af Gaardens Bygninger, af hvilke Fæhuset og det halve af Ladelængen utvivlsomt var de samme »Bindinger«, som Hr. Mathias Willumsen før 1690 havde ladet opføre; navnlig disse Bygninger var nu — hvad ikke maa synes underligt — i høj Grad skrøbelige og forfaldne paa Tømmer og Mur. Denne Del af Gaarden blev da ogsaa hurtigst muligt fuldstændig ombygget. Stuehuset, som var nyere og afgav en meget rummelig og smuk Bopæl, kunde nøjes med mindre Reparationer paa Tag og Fag, men Østerhuset var ikke solidt, skønt dog ikke ældre end fra Pastor H. P. Sadolins Tid, og blev senere fornyet.

P. Bertelsen udfoldede desuden en ihærdig Virksomhed ved Gaardens Drift. Han udtørrede og kultiverede den sure og sumpede gamle Vadmose, opdyrkede større Strækninger af Hede og Kærjord, lod Engene grundigt udgrøfte og indrettede en Del af disses Terræn til Overrisling med Vand. Alt i alt gik det saaledes, at Vadgaard i Løbet af faa Aar blev en efter Tidens Forhold særdeles veldreven og værdifuld Ejendom med en betydelig Kvægbesætning, særlig kendt for sine gode Avlsdyr.

Den Flid og Energi, P. Bertelsen saaledes vedvarende lagde for Dagen paa Landbrugsområdet, skaffede ham — i Forbindelse med hans fra Ungdommen af erhvervede indgaaende Kendskab til Husdyravl og Husdyrbrug — snart Anerkendelse hos Omegnens Befolkning. I en Række Aar var han Medlem af Bestyrelsen for Nibe-Løgstør Landboforening.

1889 afstod han Gaarden til sin Søn *Bertel Pedersen Vadgaard*¹⁾, som paa Kvægavlens Omraade yderligere har højnet Ejendommens Landbrugsstandpunkt i det almindelige Omdømme og derigennem bidraget ikke lidet til Forbedring af Vesthimmerlands Kreaturbestand i det hele taget. — Den gamle Landmand har senere levet som Partikulier i Hobro og Sønder Onsild ved Onsild St.²⁾.

— — Endnu den Dag i Dag har Vadgaard for Nabolagenes Folk et lille Skær af Ærværdighed og Autoritet over sig. Det er en Levning fra henfarne Tider. Thi Erindringen om, at den var det Sted i Sognet, hvortil Mand og Kvinde søgte, naar betydningsfulde hjemlige Hændelser, glædelige og sørgelige, forefaldt eller forestod, er fremdeles ret levende herude. »Vaaegod« bærer blandt Gaardene i Strandby Sogn sit eget særlige Præg og er Samlingspunkt for sin særlige Del af Slægtsminderne — ligesom den har sine egne fraliggende Enemærker dernede bag den stille Hede. Men langt videre omkring i Himmerland er Vadgaard et kendt Stednavn — ogsaa uden for de Kredse, hvor Gaarden navnlig for sine gode Hingstes og Tyres Skyld nu nyder hædrende Omtale. Thi tidt og længe var Vadgaard jo Provstens Bopæl; og lige som Præsterne for Strandby Sogn alle Dage kun nævnedes

¹⁾ Ved kgl. Bevilling tillagt anførte Efternavn.

²⁾ Peder Kr. Bertelsens og Ane Kirstine Kristensdatters Børn er følgende: *a.* Kristen Pedersen Vadgaard, født $\frac{4}{3}$ 1852, Gaardejer i Stenild ved Hobro; meget bekendt Hingsteopdrætter. — *b.* Bertel P. V., f. $\frac{30}{3}$ 1854, nuværende Ejer af Vadgaard. — *c.* Ane Marie Kirstine P., f. 1856, død 1870. — *d.* Karen Kirstine P. V., f. $\frac{20}{6}$ 1857, g. m. Gaardejer Jens Andersen i Sønder Onsild. — *e.* Dorthea Kirstine P. V., f. $\frac{7}{10}$ 1860, g. m. Lærer A. C. Nielsen i Sønder Kongerslev. — *f.* Nielsine P., f. 1862, d. 1882. — *g.* Peder Vestergaard P. V., f. $\frac{18}{2}$ 1868, Gaardejer i Strandby. — *h.* Anton Kragh P. V., f. $\frac{24}{4}$ 1872, Eksam. jur. i København.

som værende »af Vadgaard«, saaledes betegnedes blandt høje og lave de respektive Provster ved Angivelse af samme Domicil.

Selvfølgelig spørger det i den gamle Præstegaard, hvor sagtens mere end én »klog« Sognefader levede og døde, og hvor næppe alt stedse gik helt naturligt og rigtigt til, selvfølgelig kendes her natlige Lyde af Kvindekjolers Raslen og Gliden ad Trapper og Stiger og Tummel med svære, vægtige Ting paa Stuehusets lange, mørke Loft. Oppe i Gæstekamrene mod Øst er Fænomenerne af mindre almindelig Art. Derinde lyder i tavse Nætter Dryp paa Dryp fra Loft til Gulv af store, tunge Draaber, der langsomt følger hverandre i Faldet; alt imens mærkes listende Fodtrin i de tilstødende Værelser, og om Hushjørnet udenfor gaar et susende Bulder, som om en vældig Flok Faar i vild Fart strøg igennem Smøgen. Der var jo en Gang en Præst her i Vadgaard hedder det, som slog en Jomfru til døde og derefter betalte sin Karl for at bære Liget ud til Aaen og putte det deri . . .

Nu i de senere Aaringer, da den yngre Slægt, paa- virket af Højskoler og Landbrugsskoler og af moderne Tankegang i det hele taget, begyndte at gøre sig gældende ogsaa her paa den gamle Gaard, blev den nedarvede Snak om alt »det sære«, som her gik for sig, naturligvis ret upaaagtet. Dog kunde det hænde, naar unge Mennesker fra Herregaard og Landsby om Efteraarsaftener var samlede i Havestuen, og Støjen og Latteren blev rigtig larmende, at et eller andet Medlem af Lavet pludselig kom frem med en Advarsel mod »hende i det røde Skørt«, — og straks stilledes da Lystigheden, og alles Øjne vendte sig mod de sorte Ruder, bag hvilke de gamle Præsters mosgroede Linde susede i Mørket.